

Materiál nie je neutrálny

11.9.2026 - Wanda Borysko | Slovenské centrum dizajnu

Volba materiálu bola v dizajne dlhý čas vnímaná ako etapa nasledujúca až po formálnom rozhodnutí. Najskôr vznikala idea objektu, jeho funkcia, proporcie a tvar, až potom prichádzala otázka: z čoho ho vyrobiť?

Materiál nie je neutrálny

O výstave Noví materialisti v rámci Fóra dizajnu 2026

Výstava Noví materialisti, pripravená v rámci Fóra dizajnu 2026, tento poriadok obracia. Predstavuje projekty, v ktorých materiál nie je iba nositeľom formy, ale východiskom, partnerom procesu, zdrojom limitov, potenciálov a významov. Fórum dizajnu 2026 sa uskutočnilo ako súčasť 35. ročníka veľtrhu Nábytok a bývanie v Nitre. Výstava prezentovala študentské projekty zo štyroch slovenských vysokých škôl: Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, Technickej univerzity v Košiciach, Technickej univerzity vo Zvolene a Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave.

Lucia Suchá: Phygital Materiality: on/off. 3D tlačené tienidlá z PCTG, PLA a PETG prepájajú digitálne navrhovanie s fyzickou realizáciou, recyklovateľnosťou a efektívnym využitím materiálu. Foto: Petra Huraiová, © archív ÚD FAD STU

Kurátorský výber Maroša Schmidta sa sústredil na nové materiály, ich výskum a uplatnenie v dizajnerskej praxi. Konceptia výstavy sa neobmedzuje na prezentáciu estetických či funkčných možností nových materiálov. Materiál je tu uchopený širšie – prostredníctvom jeho životnosti, obehu, environmentálnej a zdravotnej zodpovednosti, recyklačného potenciálu, vzťahu k lokálnej produkcii a spoločenského rozmeru navrhovania. Názov expozície Noví materialisti preto možno chápať nielen ako označenie dizajnérov pracujúcich s novými materiálmi. Ešte zaujímavejší je jeho druhý význam: „noví materialisti“ sú tí, ktorí menia pozíciu dizajnéra voči hmote. Nepýtajú sa iba na to, ako materiál podriaďiť zamýšľanej forme, ale aj na to, ako čítať jeho logiku, tendenciu, odpor, históriu a možnú budúcnosť.

Soňa Otiepková: CreaColours. Vzorky bioplastu Nuatan s biodegradovateľnou farebnou úpravou na báze minerálnych pigmentov skúmajú farbu ako súčasť materiálového systému s ohľadom na rozložiteľnosť a životný cyklus produktu. Foto: Adam Šakový, © archív ÚD FAD STU
Katarína Plačková: Reconnected. Regeneratívne biokompozitné materiály z baktérií, biologického odpadu a rastlín, farbené prírodnými pigmentmi slúžia ako médium udržateľného dizajnu. Foto: autorka

V tomto zmysle sa expozícia zaraďuje do širšieho posunu v súčasnom uvažovaní o dizajne. Poľská antropologička Ewa Klekot poukázala na skutočnosť, že neantropocentrická perspektíva sa stáva dôležitou tak vo výskume dizajnu, ako aj v dizajnerskej praxi. Znamená to odklon od situácie, v ktorej človek – dizajnér, výrobca alebo používateľ – zostáva jediným centrom interpretácie. Navrhovanie možno analyzovať aj ako sieť vzťahov medzi ľuďmi, materiálmi, nástrojmi, technológiami, prostrediami a procesmi výroby. V kontexte návrhov v Nitre sa tento pohľad ukazuje ako obzvlášť produktívny. Prezentované projekty totiž nie sú iba objektmi určenými na pozorovanie. Sú skôr materiálnymi stopami pokusov, testov, omylov, experimentov a vyjednávania. V mnohých z nich nie je najdôležitejší hotový produkt, ale cesta vedúca k jeho vzniku: miešanie, farbenie, tavenie, lisovanie,

tlačenie, viazanie, sušenie, vrstvenie, skladanie, lámanie alebo opätovné spracovanie. Materiál sa tu ukazuje ako niečo viac než surovina. Klekot pripomína, že materiál má senzorické črty rozpoznateľné vnemami a zároveň vlastnosti skúmané abstraktne. Zmyslové črty spoznávame prostredníctvom dotyku, výzoru, hmotnosti, drsnosti, lepkavosti, chladu, krehkosti či poddajnosti. Vlastnosti opisuje ako technologické a materiálové poznanie: zloženie, hustota, pružnosť, pevnosť, recyklovateľnosť, biodegradovateľnosť. V dizajnerskej praxi by sa tieto dva poriadky nemali oddelovať. Dizajnér prepája technologické údaje, skúsenosť používateľa a vlastnú fyzickú skúsenosť získanú kontaktom s materiálom.

František Dorko, Martin Sombathy: Designing out Waste. Materiálové vzorky zo zvyškových dosiek SymaLITE® a recyklovaných textílií overujú možnosti cirkulárneho využitia priemyselného odpadu v interiérovom nábytku. Foto: Adam Šakový, © archív ÚD FAD STU

Výstava Noví materialisti ukazuje, že práca s materiálom sa často začína experimentom. Príkladom sú projekty CreaColours, BIOKOLORANTY, A čo si z cukru?, Reconnected, Taper či Biokompozity v dizajne1 – materiál tu nie je hotovou surovinou, ktorú stačí použiť. Je skôr prechodným stavom: zmesou, sedimentom, farbivom, bioplastom, zvyškovým materiálom, vláknom, kompozitom alebo biologickou štruktúrou v procese stabilizácie. Dizajnér musí pozorovať, ako materiál reaguje na vlhkosť, teplotu, tlak, pigment, čas a formu. Procesualita materiálu je jednou z najviac explorovaných tém expozície. V prezentovaných projektoch sa hmota neobjavuje ako pasívny element, ktorý čaká na udelenie formy, ale ako substancia s vlastnou dynamikou: plynie, viaže sa, mäkne, tvrdne, praská, jej vrstvy sa oddelujú, absorbuje pigment, mení hmotnosť, povrch a štruktúru. Navrhovanie nespočíva v jednoduchom podriadení materiálu vopred určenej koncepcii, ale v pozorovaní jeho správania a vo vyjednávaní s jeho poddajnosťou a odporom. Materiál nielen nadobúda určitý tvar, ale zároveň určuje, aké tvary sú vôbec možné.

Marian Dorušinec: Zooši. Edukačné hračky z biomateriálu Malai vychádzajú z detských kresieb a prepájajú rozvoj jemnej motoriky s ručnou tvorbou a vzťahom k materiálu. Foto: autor

Jedným z výraznejších motívov expozície je využitie recyklovaného materiálu, hmoty, ktorá síce stratila svoju pôvodnú funkciu, ale ešte nevyčerpala svoj dizajnerský potenciál. Návrhy, ktoré pristupujú k „odpadu“ ako k plnohodnotnému dizajnerskému materiálu, sú napríklad Circular Superstructures, Designing out Waste, BLOWy, Rebag, Contour, Sedák z kompostu či Nádoby ONE. Ukazujú, že recyklácia nie je iba technologickou procedúrou, ukrytou za hotovým produktom. Môže byť esenciálnou súčasťou estetiky. Sekundárny materiál nesie stopu predchádzajúceho života: farbu, fragmentárnosť, nehomogénnosť, deformovaný povrch, pamäť používania. Namiesto toho, aby tieto znaky maskovali, projekty ich často vyzdvihujú ako hodnotu. Ide o dôležitý posun. V priemyselnej logike mal byť materiál čo najjednoduchší, predvídateľný a podriadený opakovateľnosti výroby. V projektoch založených na materiáloch po použití sa objavuje iná estetika: estetika nečistoty, stopy, zvyšku a nepravidielnosti. Takáto estetika neznamená nedopracovanosť. Naopak, vyžaduje si väčšiu pozornosť, pretože dizajnér pracuje s hmotou, ktorá už niečo prežila. Nezačína od neutrálneho začiatku, ale od materiálnej biografie.

Celý článok nájdete v časopise Designum 2/2026 na s. 52. Kliknite pre viac informácií o predaji časopisu Designum.

<https://scd.sk/clanky/material-nie-je-neutralny>